

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СХІД – ЗАХІД

Янь Чжихао, аспірантка кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка.

e-mail: gabrielle0327@foxmail.com

Музичне мистецтво в умовах міжкультурної взаємодії Схід – Захід.

Розвиток творчості китайських композиторів в аналогії до розмаїття європейських жанрів був би неможливим без активного приєднання Китаю до культурної взаємодії із Заходом. Діалогічні стосунки Сходу і Заходу в музичному мистецтві стали способом встановлення їх духовної єдності і відкривають найширші можливості для спілкування. При аналізі проблеми культурної взаємодії Сходу і Заходу важливим стало визначення сутності діалогічних стосунків між ними, які вплинули на взаємозбагачення у композиторській творчості.

Фактор композиторської творчості розглянуто в умовах приєднання Сходу до культурної взаємодії із Заходом. У процесі збагачення жанрів, образності та інтонаційного словника сутність діалогу культур Сходу і Заходу подається як необхідна закономірність, а осмислення особливостей національних етичних та естетичних норм східного і західного музичного мистецтва сприяє розумінню розвитку їх творчих засад. У прагненні представити множинність факторів взаємодії східної і західної композиторської творчості враховано багатоманітність їх вимірів.

Науковий підхід дослідження композиторської творчості в умовах міжкультурної взаємодії ґрунтується на міждисциплінарній інтеграції наукових принципів філософії, естетики, мистецтвознавства.

Визначено, що взаємозбагачення композиторських шкіл Сходу і Заходу відбувається у їх діалозі. Доведено про логічність і перспективність теоретичного осмислення процесів міжкультурного діалогу Схід – Захід щодо розвитку національної композиторської творчості.

Ключові слова: діалогічні стосунки, міжкультурна взаємодія Сходу і Заходу, композиторська творчість, етичні та естетичні норми.

Розвиток творчості китайських композиторів в аналогії до розмаїття європейських жанрів був би неможливим без активного приєднання Китаю до культурної взаємодії із Заходом. Важливим факто-

ром у цьому шляху стала відкритість менталітету китайського соціуму до нових знань і прагнення до співпраці. Діалогічні стосунки Сходу і Заходу в музичному мистецтві стали способом встановлення їх духовної єдності і потребою повсякденного життя, що відкривають найширші можливості для спілкування. При аналізі проблеми культурної взаємодії Сходу і Заходу важливим стало визначення сутності діалогічних стосунків між ними, які вплинули на взаємозбагачення у композиторській творчості.

Мета статті полягає у розгляді сутності діалогу культур Сходу і Заходу як необхідної закономірності у збагаченні жанрів композиторської творчості, образності та інтонаційного словника. Розгляд розвитку композиторської творчості в умовах міжкультурного діалогу Схід – Захід представлений вперше. Завданням при досягненні окресленої мети стало осмислення особливостей національних естетичних та етичних норм східного і західного музичних мистецтв, що сприяє розумінню розвитку їх творчих засад і поглиблення взаємодії.

Проблеми діалогу культур розглядаються у працях Ю. Лотмана [5], що визначив ідеї єдності і взаємодії культур Схід – Захід, Т. Цимбала [6], який стверджує про мирне співіснування в сучасній культурі різних цінностей і менталітетів, М. Бахтіна – творця напрямку «школи діалогу культур» у філософії культури, який вперше дає визначення діалогу культур [1], В. Біблера, що виступає творцем і розробником вчення про діалог культур [2], Н. Шахназарової, яка вказує на певну ідентичність періодів розвитку культури Сходу і Заходу [7].

Літературознавець Ю. Лотман (1922–1993) визначив, що у процесі взаємодії діалог культур «Схід – Захід» передбачає дві ідеї: ідею *єдності* різних культур і ідею культури як поля їх *взаємодії* [5, 23]. Результативність міжкультурних контактів, за Лотманом, залежить від здатності учасників діалогу розуміти один одного і досягати згоди та гармонійності. Східну і західну музичні культури вчений визначає як дві потужні гілки людської цивілізації, які розвиваються одночасно, але по-різному [5, 23]. Український соціолог Тарас Цимбал додає, що «доповнюючи одна одну, вони [східна і західна музичні культури] утворюють загальну світову культуру, в якій мирно існують різні цінності, менталітети і гармонійно пов'язуються два культурних ареали – Схід і Захід» [6, 297].

Діалогічне спілкування культур Лотман розглядає як «обмін порціями інформацій», в ході якого культури змінюють своє поло-

ження стосовно одна до одної: від тієї, що сприймає, до тієї, що передає інформацію і навпаки. Вчений вважав, що може настати час повного розчинення «іншокультурних смислів у приймаючій культурі, яка стає джерелом нових текстів, що транслюються в інші культури» [5, 198].

Культури Сходу і Заходу упродовж багатьох століть співіснують одночасно, у парі, але впливаючи одна на одну, розвиваються по-різному.

При досягненні діалогу між Сходом і Заходом завжди існували тенденції суперництва і боротьби. З одного боку – відкритість Китаю до європейських надбань сприяла посиленню його взаємодії із Заходом і розвитку творчих засад, з іншого – замкненість китайської культури упродовж багатьох століть панування імператорських династій і зосередження на розвитку виключно національних музичних традицій не сприяли поступу національної композиторської творчості за західними зразками.

На сутність розвитку композиторських шкіл Сходу і Заходу вплинули різні типи світоглядів та етичних норм цих двох ареалів: західного – що націлює на пізнання зовнішнього світу і активний вплив на нього, і східного, який базується на ізоляції від зовнішнього світу і зосереджується на зануренні у внутрішнє духовне життя, зовнішню споглядальність і філософські роздуми. Це зумовлено діаметрально протилежними етичними й естетичними установками Сходу і Заходу: східна етика спрямована на споглядальність, консерватизм, розмірність, аскетизм і західна – на активність, дію, ліберальність і практичність.

У східному музичному мистецтві в порівнянні із західним преважують ознаки символізму, недомовленості, умовності, неквапливих філософських роздумів про сенс буття, релігійної замкненості. Зокрема, основою китайської музичної культури є традиція – встановлені віками норми, порядок, звичаї, що передаються від покоління до покоління. Це передбачає відмову від будь-яких екстремальних поривань, поміркованість в почуттях і бажаннях, дотримання принципу «золотої середини». Натомість європейцям властива традиція прогресу, активного ставлення до зовнішнього світу і прагнення постійного переходу до вищого ступеня розвитку, тому західній культурі властиві тенденції прискорення поступу, швидких змін і орієнтації на новизну.

Слід зауважити, що тенденція китайського мистецтва до контактів існувала завжди. Цей фактор водночас відображає процес розвитку даного явища у розмаїтті його суперечностей – загальній спрямованості східного мистецтва до замкненості, консервативності щодо порушення традицій і «впускання в себе» чужого і водночас – відкритості до діалогу.

Філософ і теоретик європейської культури і мистецтва Михайло Бахтін (1895–1975) у праці «Естетика словесної творчості» писав, що основою спілкування індивідів в культурі та самих культур виступають матеріальні та духовні цінності [1, 289]. Засобами культурного діалогу відбувається взаємозбагачення і пізнання цінностей інших культур. Серед культурних цінностей у діалозі Схід – Захід знаходяться, зокрема, культурна спадщина і самі твори мистецтва (як приклад, наведемо перший переклад китайською «Граматики» Милетія Смотрицького, здійснений Антонієм Платковським ще у XVII ст.). Українська дослідниця О. Гавеля стверджує, що у процесі трансляції культурних цінностей найбільшою мірою це стосується «культури обдарованої особистості, якій належить особливе місце в розвитку інформаційного суспільства» [3, 110].

Зауважимо, що у процесі тлумачення чужого тексту (як однієї з форм прояву культурного діалогу), Бахтін виділяє такий важливий фактор як інтерпретацію. Інтерпретатор тексту [у нашому випадку – інтерпретація виконавцем тексту музичного твору – Я. Ч.], за теорією Бахтіна, намагається «засвоїти чужий смисл, досягнути його, а умовою досягнення є просторове, часове і національне «позазнаходження». У процесі діалогічної взаємодії «композитор – виконавець» важливими стають не засоби музичної виразності, а, власне, образ музичного твору. Досягнення смислу в інтерпретації і є діалог [1, 332].

Праці М. Бахтіна стали основою створення нового напрямку у філософії культури – «школи діалогу культур». Діалог культур за Бахтіним – це пізнання іншої культури через свою, а своєї – через іншу шляхом культурної інтерпретації та адаптації одна до одної; це проникнення в систему цінностей тієї чи іншої культури, повага до них, прагнення до подолання стереотипів, бо діалог передбачає активну взаємодію рівноправних суб'єктів [1].

Основні положення концепції вченого розвивав та поглиблював у своїх працях його учень і послідовник, філософ та історик культури Володимир Біблер (1918–2000), який і виступає творцем *вчення*

про діалог культур. «Культура є там, де є, що найменше, дві культури. [...] Культура – це форма спілкування індивідів, рівень розвитку суспільства, форма спілкування людей різних культур» [2, 289].

Ю. Лотман зауважував, що поряд з наукою мистецтво є частиною культури і хранителем інформації. Сутність різниці композиторських здобутків східної (китайської) і західної полягає не у їх географічній віддаленості, а, передовсім, у сутності їх світоглядних установок, у трактовці протистояння філософії і релігії, у різній динаміці розвитку, ставленні до раціонального начала, абстрактного мислення та інтуїтивного пізнання. Східна школа в умовах сьогодення модернізується під впливом західного досвіду.

У розвитку культур Сходу і Заходу завжди існували певні паралелі. Певну ідентичність їх періодів у роботі «Музика Сходу і Заходу. Типи музичного професіоналізму» виявляє мистецтвознавець Н. Шахназарова. Здійснюючи порівняльний аналіз музичного професіоналізму, вона вказує на два типи професійного музичного мистецтва – східного і західного, які мають стійкі традиції. Східне мистецтво є доволі замкненим, в якому впродовж кількох століть не виникло нових жанрових утворень [має на увазі жанрів, адекватних циклічним формам – Я. Ч.], а європейське мистецтво створило відкриту систему, яка виявила здатність до подальшої еволюції і жанрової модифікації [7, 113].

В середні віки сформувалась європоцентристська точка зору, яка спиралась на релігійні основи християнства як найважливішого фактора духовного життя. Це був період поширення європоцентричної концепції культури як світоглядної установки, згідно якої Європа є центром світової культури, еталоном і центром світової цивілізації. Тому культура Заходу сприймалась як справжня цінність, а східна музична цивілізація розглядалась як периферична. Саме від цього часу починає стверджуватись європоцентризм критеріїв культури і мистецтва – концепція, згідно якої принципи естетичного засвоєння світу і художньої творчості викристалізуються у творах європейських майстрів і оцінюються як об'єктивні закони мистецтва [7, 8].

Діалогічна концепція взаємовідносин художніх культур Заходу і Сходу отримує своє обґрунтування в дослідженнях Т. Григор'євої, сутність якої вона визначає у принципі додатковості [4]. На її думку, художні культури Заходу і Сходу є одним цілим, в якому є дві частини, що доповнюють одна одну. Установка на абсолютну самотність музичного мистецтва Сходу і неможливість його контактів з

європейським досвідом виявили довготривалу статичність естетичного мислення.

Дослідження Шахназарової, до яких долучились й інші дослідники, напр. В. Конен, Г. Шнеєрсон, Т. Григор'єва, дозволили виявити різні грані культурних контактів європейських мистців з філософським і поетичним доробком далекосхідної культури.

Як би далеко не відстояли культурно-сміслові системи Заходу і Сходу одна від одної, вони завжди залишаються пов'язаними між собою. Але як би не зближувалися між собою Захід і Схід, завжди знайдуться цінності і норми, які гранично будуть поляризувати їх семантичні поля.

Шлях взаємодії композиторської творчості Сходу і Заходу непростий, а проблема їх взаємодії є справді багаторівневою: це образні та музично-стильові поєднання східної та західної традицій, тяжіння композиторів Сходу до вироблення здатності взаємного визнання художньої цінності незвичного типу культури.

У прагненні представити множинність факторів взаємодії східної і західної композиторської творчості слід врахувати багатоманітність вимірів цієї взаємодії, яка виявилась у різній ментальності Сходу і Заходу, у різних естетико-філософських світоглядах і традиціях, у різних шляхах історичного розвитку фортепіанного мистецтва, у відмінних рисах музичних традицій і засобів художньої виразності.

Взаємозбагачення і розвиток композиторських шкіл Сходу і Заходу відбувається у їх діалозі, який залишається головним процесом в розвитку людства і передбачає визнання цінності партнера по діалогу і здатності до плюралізму та толерантності.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що відкритість Китаю до європейських надбань сприяла посиленню його взаємодії із Заходом і збагаченню жанрів фортепіанної музики. Сьогодні ми можемо спостерігати, як, зберігаючи і розвиваючи національні традиції, досягнення Китаю в галузі композиторської творчості видозмінюються, орієнтуючись на європейські зразки, а у теорії про сутність діалогу культур Схід – Захід знайшов своє вираження загальний стан сучасного музичного мистецтва.

Здійснений аналіз доводить про логічність і перспективність теоретичного осмислення процесів міжкультурного діалогу Схід – Захід щодо національної композиторської творчості Китаю. Дане положення стане важливим при подальшому аналізі жанрів перекладів та аранжувань у фортепіанній композиторській творчості Китаю.

Література

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – Москва: Искусство, 1986. – 424 с.
2. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – Москва: Политгиздат, 1990. – 413 с.
3. Гавеля О. М. Проблема історичної спадкоємності у збереженні та трансляції культурних цінностей / О. М. Гавеля // Актуальні проблеми культурології. – Вип. 28. – Київ, 2012. – С. 110–121.
4. Григорьева Т. П. Японская художественная традиция / Т. П. Григорьева. – Москва: Наука, 1979. – 368 с.
5. Лотман Ю. М. Избранные статьи / Ю. М. Лотман. – Таллин: Александра, 1992. – 472 с.
6. Цимбал Т. В. Короткий курс лекцій з дисципліни «Культурологія» / Т. В. Цимбал. – Київ, 2013. – 397 с.
7. Шахназарова Н. Музыка Востока и Запада. Типы музыкального профессионализма / Н. Шахназарова. – Москва, 1983. – 152 с.

References

1. Bakhtin/ M. M. (1986). *Aesthetics of verbal work*. Moscow: Iskusstvo.
2. Bibler, V. C. (1990). *From science – to logic of culture. Two philosophical introductions to the twenty first century*. Moscow: Political publishing.
3. Gavelja, O. M. (2012). A problem of historical succession is in maintenance and translation of cultural values. *Actualni problemy kulturologii, Kyiv. Iss. 28*, 110–121.
4. Grigorieva, T. P. (1979). *Japanese artistic tradition*. Moscow: Nauka.
5. Lotman, Y. M. (1992). *Selected articles*. Tallin: Alexandra.
6. Tsymbal, T. V. (2013). *A short course of lectures on discipline “Culturalogics”*. Kyiv.
7. Shakhnazarova, N. (1983). *Music of East and the West. Types of musical professionalism*. Moscow.

Янь Чжихао, аспирантка кафедры истории музыки Львовской национальной музыкальной академии имени Н. В. Лысенко.
e-mail: gabrielle0327@foxmail.com

Музыкальное искусство в условиях культурного взаимодействия Восток – Запад».

Развитие творчества китайских композиторов в аналогии разнообразия европейских жанров было бы невозможным без активного присоединения Китая к культурному взаимодействию с Западом. Диалогические отношения Востока и Запада в музыкальном искусстве стали способом установления их духовного единства и открывают самые широкие возможности для общения. При анализе проблемы культурного взаимодействия Востока и Запада важным стало определение сущности диалогических отношений между ними, которые повлияли на взаимообогащение в композиторском творчестве.

Фактор композиторского творчества рассмотрено в условиях присоединения Востока к культурному взаимодействию с Западом. В процессе обогащения жанров, образности и интонационного словаря сущность диалога культур Востока и Запада подана как необходимая закономерность, а осмысление особенностей национальных этических и эстетических норм восточного и западного музыкального искусства содействует пониманию развития творческих принципов. В стремлении представить множественность факторов взаимодействия восточного и западного композиторского творчества учтено многообразие их измерений.

Научный подход исследования композиторского творчества в условиях межкультурного взаимодействия базируется на междисциплинарной интеграции научных принципов философии, эстетики, искусствоведения.

Определено, что взаимообогащение композиторских школ Востока и Запада происходит в их диалоге. Доказана логичность и перспективность теоретического осмысления процессов межкультурного диалога Восток – Запад относительно развития национального композиторского творчества.

Ключевые слова: диалогические отношения, межкультурное взаимодействие Востока и Запада, композиторское творчество, этические и эстетические нормы.

Yan Zhihao, postgraduate of the music history cathedra of the Lviv National musical academy named by M. V. Lysenko
e-mail: gabrielle0327@foxmail.com

Music art in conditions of intercultural interaction East – West.

The evolution of the art work of Chinese composers in the analogy to the diversity of European genres would have been impossible without the active joining of China to the cultural interaction with the West. Dialogue relations between East and West in musical art have become a way of establishing their spiritual unity and open up the widest opportunities for communication. When analyzing the problem of cultural interaction between the East and the West, it was important to determine the essence of dialogical relations between them, which influenced the mutual enrichment in composer's creativity.

The composer's creativity was examined in the conditions of active joining of the East to cultural interaction with the West. In the process of enriching the genres, imagery and intonation vocabulary, the essence of the dialogue of the cultures of the East and the West is presented as a necessary pattern, and understanding the features of the national ethical and aesthetic norms of the eastern and western musical art contributes to the understanding of the development of their creative principles. In an effort to present the multiplicity of factors of the interaction of Eastern and Western creativity of composer, the diversity of measurements of this interaction was taken into account.

The scientific approach to research of composer creativity in the conditions of intercultural interaction is based on the interdisciplinary integration of scientific principles of philosophy, aesthetics, art studies.

It is determined that the mutual enrichment of the composer schools of the East and the West takes place in their dialogue. The logical and perspective theoretical understanding of the processes of intercultural East – West dialogue, concerning the development of national composer creativity is proved.

Key words: *dialogical relationships, intercultural interaction between East and West, composer creativity, ethical and aesthetic norms.*

Стаття постуила до редакції 13.10.2017 р.
